



İstanbul Sultanahmet Meydanı'ndaki (Atmeydanı) dikili taş

bir kısım taşlar yarılıp aralarından su çıkmakta ve bir kısım taşlar Allah korkusuyla yukarıdan aşağıya düşmektedir (el-Bakara 2/74). Kur'an'da ayrıca gösteriş için sadaka verenler ve onu başa kakmak suretiyle sevabını yok edenler üzerinde az bir toprak bulunan kayaya (safvân) benzetilir ki şiddetli bir yağmur toprağın kaymasına yol açar ve onu çıplak bir taş (sald) halinde bırakır (el-Bakara 2/264). Yine Kur'an'da "tîn"den (küpçü toprağı) pişirilerek elde edilen "sicci" taşlardan, özellikle günahları yüzünden cezalandırılan Lût kavminin üstüne bu tür taşların yağdırıldığından (Hûd 11/82; el-Hicr 15/74; ez-Zâriyât 51/33) ve Kâbe'yi yıkmaya gelen Habeş ordusunun üzerine sürüler halindeki kuşlar tarafından bu taşların atıldığından (el-Fîl 105/4), inci ve mercandan, kıymetli taşlarla yapılmış süs eşyasından (en-Nahl 16/14; el-Fâtır 35/12; er-Rahmân 55/22) ve cennet kadınlarının yakut ve mercana benzediğinden (er-Rahmân 55/58) söz edilir. Kur'an'ın bildirdiğine göre cehennemden biri de taştır (el-Bakara 2/24; et-Tahrîm 66/6). Ashâb-ı Kehf'in hikâyesinde geçen "rakim" de bir yorumla göre onların adlarının üzerine yazıldığı taş kitâbedir.

Taş ilk insanlardan itibaren birçok eşya ve alet yapımında kullanılmıştır. Yakın za-

mana kadar insanlar ateş yakmak için ceplerinde bir çakmak taşı parçası ile on vurup kıvılcım çıkarmaya yarayan bir çelik parçası taşırdı. Dünya müzelerinin hemen hepsinde, tarih öncesi insanların Yontma Taş ve Cilâli Taş dönemlerine ait çakmak taşı yahut volkan camından (op-sidyen) yapılmış çeşitli alet ve silâhlar bulunmaktadır. Araplar evlerinde, mukaddes emanetler arasında yer alan ve Hz. İbrâhim'e nisbet edilen tencere gibi taştan yapılmış birtakım eşya kullanmaktaydı. Hadis kaynaklarında "mihdab" adında leğene benzer bir kaptan ve bürme adı verilen, palandız denilen bir tür taştan yapılmış tencereden söz edilmektedir (İbnü'l-Esîr, I, 307; II, 104). Günümüzde özellikle köylerde dibek, soku, yalak gibi taştan oyulmuş araç gereçler hâlâ mevcuttur. Taşlarla ilgili inanışlar tarihin hemen her döneminde yaygındır. Dünyanın her yerinde eski toplumların tapınma dışında uğurlu saydıkları, muska ve tılsım olarak kullandıkları taşlar vardı (bk. MUSKA). Eski Türkler'de özellikle "yada" adı verilen yağmur taşı (yeşim) ayrı bir değere sahipti. Ülkemizde İslâm öncesinde yeri olmamakla birlikte gücüne inanılan, uğurlu sayılan ve şifa umulan taşlar vardır (Tanyu, s. 90 vd.).

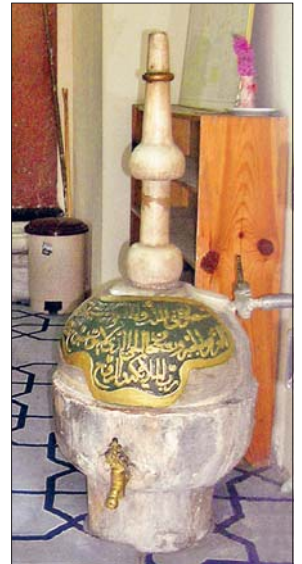
#### BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, I, 307; II, 104; *Müsned*, V, 89, 95, 105; Yuhannâ b. Mâseveyh, *el-Cevâhir ve şifâtühâ ve fi eyyi beledin hiye ve şifâtü'l-gauvâşin ve'l-tüccâr* (nşr. İmâd Abdüsselâm Raûf), Kahire 1977, s. 24 vd.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, IV, 406; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Fıkh'ül-luğâ*, Beyrut 1885, s. 25, 305-309; Mâverîdî, *A'lâmü'n-nübüvve* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım-Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1407/1987, s. 163; Bîrûnî, *el-Cemâhir fi mâ'rifeti'l-cevâhir*, Beyrut 1404/1984, s. 32 vd.; Ahmed b. Abdullah er-Râzî, *Târîhu medîneti Şan'a* (nşr. Hüseyin b. Abdullah el-Amrî), San'a 1401/ 1981, s. 20-21; Câfer Efendi, *Risâle-i Mi'mâriyye*, TSMK, nr. 339, vr. 57<sup>a</sup>-60<sup>a</sup>, 76<sup>a</sup>-b; a.e.: *Risâle-i Mi'mâriyye: An Early Seventeenth-Century Ottoman Treatise on Architecture* (trc. ve nşr. H. Crane), Leiden 1987, s. 69-72, 93; A. Marchet, *Önemli Taşlar ve Teknik Özellikler* (trc. A. İrmak), İstanbul 1950, s. 5 vd., 14, 25, 31; "Stone", *Concordance to the Good News Bible* (ed. D. Robinson), Suffolk 1983, s. 1129-1130; Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara 1987, s. 8 vd., 25 vd., 28-29, 90 vd.; Orhan Bingöl, *Arkeolojik Mimari'de Taş*, İstanbul 2004, s. 93 vd.; Fatma Sabiha Kutlar, *Klasik Dönem Metinlerinde Değerli Taşlar ve Risâle-i Cevâhîr-nâme*, Ankara 2005, s. 62 vd., 85 vd.; Sargon Erdem, "Kazıklar Sahibi Firavun", *Zafer*, sy. 114, İstanbul 1986, s. 3-9; "Taş", *SA*, IV, 1914 vd.; Raşit Küçük, "Ebû Recâ el-Utâridî", *DİA*, X, 212; Nebi Bozkurt, "Ev", a.e., XI, 503, 504; Ahmet Güç, "Put", a.e., XXXIV, 364, 365.



NEBİ BOZKURT

**Türk Kültüründe Taş Türleri. İşlevi Bakımından Taşlar.** 1. **Ayak taşı.** Fazla girilip çıkılan büyük yapıların kapı eşiği önüne konulan sert taştır. Dekoratif amaçla da kullanılan bu taşlar genellikle camilerin avlu kapılarının iç, harime girilen taçkapıların dış tarafında eşiğin birkaç metre ilerisine yerleştirilmiştir (bk. AYAK TAŞI). 2. **Bulgur taşı.** Kaynatılıp kurutulmuş buğdayın kırılmasını sağlayan, üst üste konmuş 40-50 cm. çapındaki iki yuvarlak taş olup alttaki sabittir. Bunun ortasına üstteki taşın savrulmasını önlemek için bir mil çakılmış, üsttekinin kenarına yakın bir yere sap takılmıştır. Bu sapla taş çevrilererek ortasındaki delikten konulan buğday kırılır. Kırılan buğdaya bulgur, daha ince sine "dügü" veya "dügürcük" ismi verilir. 3. **Cellât taşı.** Osmanlı döneminde cellâtların, üzerinde infazları gerçekleştirdikleri mermer taştır. Bunlardan biri İstanbul Müftülüğü'nün ana kapısına 30 m. mesafede olup zamanla aşındığından 50 cm. kadarı günümüze ulaşmıştır. 4. **Değirmen taşı.** Buğday, arpa, mısır gibi tahılların öğütülmesinde kullanılır. Daha çok kum taşı, bazalt veya granitten yapılan değirmen taşları genellikle 1 m. çapında silindirik biçiminde iki parçadan ibarettir. Altta taşı sabit olup üstteki taş değirmenin altında yüksekte inen suyun çevirdiği çarka bir mülle bağlıdır ve onunla birlikte döner. Tahılın kolay öğütülmesi için taşların birbirine sürten yüzlerinde 5-6 mm. derinlikte dişler açılır. 5. **Dibek (Soku) taşı.** Buğdayın yıkanıp kurutulduktan sonra kabuğundan ayrılması ve daha kolay pişirilir hale gelmesi için ahşap tokmakla dövüldüğü içi çukur taştır. Genellikle 70-80 cm. ebadındadır ve içi 30-40 cm. derinliğinde oyulur. Köy meydanlarında, çeş-

Kocamustafapaşa  
Sümbül  
Efendi  
Cami'i'ndeki  
taş testi



Cöpur taşı

me kenarlarında, harman yerlerinde ve mahalle boşluklarında yer alır. Dövülen buğdaya "yarma" ismi verilir. **6. İbret taşı** (Seng-i ibret). İdam edilen kişilerin başlarının ibret için üzerine konulup teşhir edildiği taştır. Bunlardan biri Topkapı Sarayı'nın birinci avlusundaki Cellât Çesmesi'nin, diğeri Edirne'de Adalet Kasrı'nın önünde bulunmaktadır. **7. Menzil taşı**. İki şehir arasındaki mesafeyi (menzil) ve yolu gösteren, şehir isimlerinin yazıldığı taş olup çoğunluğu Antik döneme aittir. **8. Musallâ taşı**. Cami avlularında bulunan, cenaze namazı kılınırken tabutun üzerine konulduğu taştır. Camilerde kible yönünde veya yan taraftaki avlularda ya da son cemaat yeri önünde bulunan bu taşlar yaklaşık 1 m. yükseklikte ve 2 m. boyundadır (bk. MUSALLÂ TAŞI). **9. Mezar taşı**. İslâm-Türk geleneğinde mezarın baş ve ayak ucuna konulan taş "şâhide" veya mezar taşı (hece taşı) diye anılır. Özellikle Anadolu'daki tarihî mezarlıklarda bulunan mezar taşları Türk süsleme sanatı bakımından büyük önem taşımakta, taşların şekilleri ölenin cinsiyeti, mesleği, mensup olduğu tarikat veya zümre, sahip olduğu unvan konusunda bilgi vermektedir (bk. MEZARLIK). **10. Nişan taşı**. Eskiden sultanın veya büyük bir zatın attığı okun düştüğü yere yahut vurduğu hedefin yerine dikilen değişik biçimde taşlardır, üzerlerinde atışın kimin tarafından yapıldığı ve tarihi yazılıdır (bk. OKMEYDANI). **11. Sancı taşı**. Yorgun ve terli atların, etrafında dolaştırılarak terlerinin soğutulduğu dikili taştır. Böyle bir taş günümüzde Göynük ilçesinde Ankara yolu girişindeki mezarlık yakınında bulunmaktadır. Bu taşın etrafında Rumeli fâtihi Süleyman Paşa'nın ve Timur'un atının da dolaştırıldığı yöre halkınca söylenir. **12. Süzek taşı**. Bulanık ve kirli suyu arıtıp içilir hale getiren, gözenekli yapıya sahip volkanik taştır; yapısında bulunan kalsiyum suyu arıtır ve mikropları öldürür. Süzek taşının içi oyulmuş

olup alt kısmı sivridir; içine konulan kirli su altındaki sivrilikten süzülüp temizlenmiş olarak damlar.

**İnançla İlgili Taşlar. 1. Bengü taşı**. Tarih öncesi devirlerde tapınma amacıyla dikilen taşlara "menhir" denilir. Asya'da Türkler, ölen kağanları ve önde gelen devlet adamları için yaptırdıkları mezar anıtlarındaki barkların önünde bir kaplumbağa heykeli üzerine diktikleri yazıtta o kişi ve dönemi hakkında çeşitli bilgiler ve türlü öğütler yazarlardı. Dikili taşlara işlenen bu sözlerin sonsuza dek kalacağına inandıklarından yazıtlara bengü taşı (ebediyet taşı) adını vermişlerdir. Bunların en meşhurları Bilge Kağan, Kül Tigin ve Vezir Bilge Tonyukuk adına dikilen yazıtlardır (bk. ORHON YAZITLARI). Bu kişilerin anıt mezarlarında barkın içine "baba" adı verilen heykeller, doğu yönünde avlu dışına "balbal" (kısmen insan görünümüne sahip) denilen dikili taşlar konulmuştur. Tören yolu üzerinde yer alan bu dikili taşlardan balballarla ilgili, öldürülen düşmanı temsil ettiği yönünde görüşler bulunmakla birlikte bunların cenaze törenine katılanları temsil ettiği yolunda görüşler de vardır. Dikili yazıtın kaidesi olan kaplumbağanın uzun ömrü ve bunların önündeki koç heykellerinin gücü temsil ettiği kabul edilmektedir. **2. Şifa taşı**. Bazı tekke ve türbelerde bulunan, vücuda sürüldüğünde ağrı ve sızıları giderdiğine inanılan şekilsiz taşlardır. Günümüzde hastalara küçük çakıl taşları üzerinde yürütülerek ayak masajı, daha irileriyle de vücut masajı yapılmaktadır. **3. Teslim taşı**. Bektaşî tarikatına bağlı olanların güçsüzlük ve alçak gönüllülüklerini temsil amacıyla boyunlarına astıkları, çoğunlukla akikten yapılmış on iki köşeli kolyedir. Taşın on iki köşesi on iki imamın söz, davranış, dürüstlük ve nefsi sırlarına işaret eder. **4. Yad / Yada**

taşı (Yağmur taşı). Eski Türkler, Moğollar ve Çinliler'de yağmur, dolu ve kar yağdırıldığına, rüzgâr estirdiğine, yangın söndürdüğüne inanılan taşlardır. İranlılar bu taşta "yeşb" (yeşim) derler. Yağmur yağması istendiğinde yadacı denilen kişiler bu taşları başlarının üzerine alıp kımıdatırlardı. İnanışa göre o zaman tanrının kudretiyle bulut ortaya çıkar ve yağmur yağar, daha çok salladıklarında ise kar ve soğuk hava oluşurdu.

**Yardım Amaçlı Taşlar. 1. Binek taşı**. İnsanların binek hayvanlarına rahatça binebilmesi için genelde bir ayak kaldıracak yükseklikte sütun veya düzgün taş parçası, bazan da özenle yapılmış bir iki basamaklı taştır. Bu taşlar cadde ve sokakların köşeleriyle saray, konak, ev, cami gibi yapıların önlerine konulurdu. **2. Dinlenme taşı**. Hamalların sırtlarındaki yükü bırakıp dinlenmeleri için ticarî hareketliliğin yoğun olduğu çarşı ve pazar yerleriyle ana cadde ve sokak kenarlarına, yokuş başlarına konulan taşlardır. Yerden yüksekliği 1-1,25 m. olan bu taşlar genellikle çevreden devşirilmiş veya özel biçimde tasarlanmıştır. **3. Ezan taşı**. Minaresi olmayan mescidlerde üzerine çıkılıp ezan okunan taşlardır. Bunlar sütun parçası olabileceği gibi birkaç basamaklı yükselti de olabilir. **4. Sadaka taşı**. Cami, türbe, han, hamam, bîmâristan gibi yapıların çevresinde, ticaretin yoğun olduğu yerlerde, mezarlıklarda ve sokakların kuytu köşelerinde yer alan, çocukların uzanamayacağı 1,20-1,50 m. yüksekliğinde üstü hafifçe oyuk taşlardır. Devşirme veya özel tasarım olabilen bu taşlardan başka bazı nişler ve duvar oyukları da kullanılmıştır. Bu taşlar dilenmeyen, iffet sahibi gerçek yoksulların verilen sadakaları incinmeden gizlice alabilmelerini sağlama amacıyla konuyordu. **5. Yitik taşı**. Bulunan kayıp eş-

Kastamonu'da  
Atabey  
Cami'i'nden  
getirilen  
Seyh Şâbân-ı  
Velî Türbesi'ndeki  
sadaka taşı  
Eyüpsultan'da  
cülûs yolu  
üzerindeki  
binek taşı





## TAŞ

yanın konulduğu taş olup genellikle cami, tekke, türbe gibi yapıların duvarlarında yerden 1-1,25 m. yükseklikte kemerli bir niş şeklindedir. Kayıp eşyayı bulanlar buraya koyarlar, eşyası kaybolanlar da buraya bakarlar.

## BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ Âgâh b. Sâlih el-İstanbulî, *Mecmûatü'z-Zarâif Sandûkatü'l-Maârif: Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm* (haz. M. Serhan Tayşi – Ülker Aytekin), İstanbul 2002, s. 174-176; Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara 1987, tür.yer.; Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Ankara 1995, s. 168; H.-P. Laqueur, *Hüve'l-Baki: İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları* (trc. Selahattin Dilidüzgün), İstanbul 1997; Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin ABC'si*, İstanbul 1999, s. 47; Rıdvanoğlu, *Bengü Taşların Dili*, İstanbul 2000; P. Chase – J. Pawlik, *Değerli Taşlarla Tedavi Rehberi* (trc. Tutku Çetin), İstanbul 2000; Hasan Özönder, "Türk Mahallelerinde Sadaka Taşlarının Yeri ve Önemi", *Uluslar Arası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Kasım 1997*, Ankara 2000, II, 155-161, 421-422; Oktay Belli, *Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller*, İstanbul 2003; Abdülkadir Dündar, *Çorum Cami ve Mescitleri*, Ankara 2004, s. 100; M. Şinasi Acar, *İstanbul'un Son Nişan Taşları*, İstanbul 2006; Hakkı Acun, "Birer Mimari Unsur Olarak Yardım Amaçlı Taşlar", *Konya Kitabı X (Rüchan Arık – M. Oluş Arık'a Armağan)*, Konya 2007, s. 43-62; Nida-yi Sevim, *Medeniyetimizde Toplumsal Dayanışma ve Sadaka Taşları*, İstanbul 2009; Köprülü, "Eski Türklerde Dinî-Sihri Bir Anane "Yat" veya Yağmur Taşı", *DEFM*, IV/1 (1925), s. 1-11; A. Süheyl Ünver, "Yağmur Taşı Hakkında", *TD*, IV/7 (1952), s. 77-84; a.mlf., "Sadaka Taşları", *Hayat Tarih Mecmuası*, II, İstanbul 1967, s. 12-14; "Nişan Taşı", *SA*, IV, 1947.



HAKKI ACUN

## TAŞ BASMASI

Taş kalıplarla yapılan baskı ve bu teknikle basılmış eser.

Grekçe **lithos** (taş) ve **graphein** (yazmak) kelimelerinden oluşan **litografya** (İt. lithographie) / **litografi** (Fr. lithographie) Türkçe'de **taşbaskı** ile (taş baskısı) karşılanmıştır. Baskılar, kireç taşından hazırlanan levhaların yüzeyine yağlı mürekkeple yazılan yazı, şekil ve resimlerin basılıp birtakım teknik işlemlerden geçirilmesiyle elde edilir. Mekanik baskı makinelerinin aksine burada kimyasal işlem öne çıkar. Siyah-beyaz dışında çeşitli renklerdeki çizimler ve çizimsiz kısımlar aynı seviyede ve düz yüzeylidir, bu sebeple "düz yüzeyli baskı" tabiri oluşmuştur. Taş yerine metal kullanıldığı zaman da basım tekniği aynı isimle anılır (Krause, s. 1). Taş baskısı modern ofset basımının başlangıcı kabul edilir.

Çek asıllı bir Bayeralı olan Johann Alois Senefelder litografyanın mücidi kabul edilir. 1818'de bu baskı tekniğiyle ilgili kaleme aldığı kitabı konu hakkında etraflı bilgiler veren ilk eserdir. Eserde bu teknik için ilk defa litografya tanımlamasını kullanır. Senefelder, kendisi gibi müzikle ilgilenen ve notaların daha güzel basımı için yeni yollar arayan Franz Gleissner ile birlikte ilk deneme olarak taş baskılı notalardan 120 adet bastılar (1795). Bunların büyük çoğunluğunun hemen satılması yeni teknolojiye ekonomik bir boyut kazandırdı. Senefelder ilk imtiyaz beratını Baye-ra'da 1799'da aldı ve Münih'te kurduğu litografi matbaasında müzik notaları basımına girişti. Taş basmacılığı, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında görsel sanat ve resimli kitapların üretiminde gelişimini tamamlayarak eğitim alanında önemli bir işlev görmek üzere kısa zamanda bütün Avrupa'da yaygınlık kazandı (a.g.e., s. 11).

Taş baskıcılığı Osmanlı ülkesine Henri Cayol tarafından getirildi. Fransa'da hukuk tahsili almış olmasına rağmen resme ve el yazmalarına düşkünlüğü, ayrıca yeteneği sayesinde bu sanatı öğrenen Cayol, Doğu dillerine ve arkeolojiye duyduğu merak dolayısıyla kendisi gibi taş basmacılığını bilen yeğeni Jacques Caillol ile beraber Doğu seyahatine çıktı. 1831'de yirmi altı yaşında iken geldiği İstanbul'da kalmaya karar verdi. Hoca tutup Türkçe'yi kısa zamanda öğrendi ve devlet adamlarına taş basması sanatının faydalarını anlattı. Osmanlıca hat sanatının bu teknikle özgün güzelliğinin korunabileceğini gösterdi; kendisine Harbiye Nezâreti'nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir atölye kurması izni verildi. Henri Cayol'un başarısı, bu sırada serasker olan Koca Hüseyin Paşa'nın taş basmacılığına pratik sebeplerden ötürü ilgi göstermesi sayesinde gerçekleşti. Hüseyin Paşa, yeniceğiliğin kaldırılmasından sonra kurulan ordunun eğitim ve öğretimi için gerekli tâlimnâmelerin bir an önce hazır-



Taş baskıcılığının Osmanlı ülkesinde yaygınlık kazanmasında rolü bulunan Antoine Zellich

lanması ve resimli olarak basılıp dağıtılmasını istiyordu. Bu anlamda ilk basılan eser tabur tâlimine dair açık bir nesihle yazılan *Nuhbetü't-ta'lim*'dir (1247/1831). İçinde yetmiş dokuz tâlim şekli ve bunların açıklaması bulunan eserin ayrıca yetmiş adet şeklin açıklamasını içeren II. cildi vardır. Bu baskının ardından II. Mahmud'un iradesiyle Henri Cayol'e bir ev verilip 500 kuruş aylık bağlandı, ayrıca iâşe bedeli ödenmesi kararlaştırıldı. Cayol'un hükümet emrinde çalıştığı beş yıl boyunca (1831-1836) kendi matbaasında *Ta'lim-i Asâkir-i Piyâdegân maa Topçuyân* adlı kitap (1835) ve aynı teknikle Dârü'ttâbatü'l-âmire'de askerî ağırlıklı ve resimli çeşitli kitaplar basıldı (Çelik, s. 350-357). Bu arada yetişen çok sayıda taş baskısı ustasının yaygınlık kazanmasına çalışıldı.

1836'da Henri Cayol, II. Mahmud'un izniyle Beyoğlu'nda Galata Mevlevîhânesi yakınlarında kendi matbaasını kurdu. Burada, aynı yıl içinde seraskerlikten uzaklaştırılmasına rağmen nüfuzunu koruyan Hüseyin Paşa'nın desteğiyle Yorgaki Razi-zâde'nin *Grammaire Française yâni Sarf-ı Fransevî* adlı eserini (1254/1838), ayrıca M. Nöel ve M. Chapsal'in *Nouvelle grammaire française*'ini bastı. 1853'te basılan *Tâbirnâme ve Kavâid-i Fârisiyye Nizâmü'l-kalem* adlı eserlerin sonunda Kayolzâde Abdullah'ın litografya tezgâhında basıldığı belirtilmektedir. Razi-zâde'nin ve Nöel-Chapsal'in lugatları Türkler için basılan ilk Fransızca sözlükler olması bakımından ayrıca önemlidir (Strauss, s. 281). Zamanla Rumca, Ermenice ve Fransızca hurufatla eserler basabilecek duruma gelen Henri Cayol, *Journal asiatique de Constantinople* adlı bir derginin yöneticiliğini ve nâşirliğini yaptı, bunun ilk sayısını 1852'de çıkardı. Burada taşbaskı halinde Fransızca tercümesiyle beraber güzel bir nesihle Hayrî'nin Daltaban Mustafa Paşa'nın Basra seferine (1701) dair tarihçesi yayımlandı (s. 25-65). Fransızca çevirisi sefâret tercümanı Ch. Schefer tarafından yapılan bu eserin herhalde gözden uzak kalmış olmasından dolayı kullanımı pek çıkmamıştır.

II. Mahmud yazma eserlerin basım imtiyazını Henri Cayol'e verdi, ancak onun topladığı pek çok belge ve kıymetli yazma birikimi 1852'de yanan matbaasında zayı oldu. Fransız elçilik binasının alt köşesindeki bir yerde yeni matbaasını kuran Henri Cayol 1855'te gittiği Paris'ten yeni tezgâh, litografik ve tipografik mat-